

He Lei Kālā iā ‘Oukou

na Kalani Isaac

Hele maila kekahi mau kānaka a hā‘awi i ko lākou mana‘o i nā anaina o nei kula i kekahi mau pule i hala aku. ‘O ko lākou hana, he hana waha vale¹, lohe ‘ole ‘ia nā mea a lākou i ‘uwā ai. Ua ‘oupē² ko lākou wa‘a o ka no‘ono‘o, eia nō na‘e kekahi o ko lākou ‘ike. Wahi a lākou, mana‘o ‘ino ke Akua iā kākou a pau loa no ka mea he mau po‘e hana hewa kākou, no laila o Kehena³ ana ko kākou wahi e moe loa ai. Inā pēlā, ‘a‘ole aloha ke Akua i kēlā kanaka a moe ana ‘o ia me kākou, ‘a‘ohe wahi ho‘ola iā kākou! Tsā! ‘Oiai wau he kanaka hahai iā Iesū, maopopo nō au, mai lohe iki i ia mau nahesa.

Ioane: mokuna 3 paukū 16. "No ka mea, ua ALOHA NUI mai ke Akua i ko ke ao nei, no laila, ua hā‘awi mai ‘o ia i Kana Keiki hiwahiwa, i ‘ole e make ka mea mana‘o‘i‘o iā ia, akā, e loa‘a iā ia ke ola mau loa."

Ioane: mokuna 3 paukū 17. "‘A‘OLE nō ho‘i i ho‘ouna mai ke Akua i Kana Keiki i ke ao nei, I HO‘OHEWA AI ‘o ia i ko ke ao nei; akā, i ola ai ko ke ao nei ma ona lā."

Ioane: mokuna 13 paukū 1. "Ma mua o ka ‘aha‘aina mōliaola, ‘ike ihola ‘o Iesū, ua hiki mai kona manawa e hele aku ai ia i ka Makua mai kēia ao aku, i ke ALOHA ‘ana i kona po‘e

pono‘ī i ke ao nei, ua aloha ‘o ia iā lākou a hiki i ka hope."

Roma: mokuna 8 lālani 38-39. "No ka mea, ke mana‘o maopopo nei au, ‘a‘ole e hiki i ka make a me ke ola, ‘a‘ole i nā ‘ānela a me nā ali‘i a me nā mea ikaika, ‘a‘ole ho‘i i nā mea o nēia wā a me nā mea ma hope aku, ‘a‘ole ho‘i i nā luna kānāwai, ‘a‘ole ho‘i i ke ki‘eki‘e a me ka hohonu, ‘a‘ole ho‘i i kekahi mea e a‘e i hana ‘ia, ke ho‘oka‘awale mai iā kākou, mai ke aloha mai o ke Akua, inā nō i loko o Kristo Iesū ‘o ko kākou Haku."

Hiki nō ke helu ‘ia nā wahi a pau i loko o ka Baibala e hō‘ike mai, ‘o ke Akua, he ‘i‘ini kona e pili me kākou. No laila inā makemake ‘oe e pili iā ha‘i, e mana‘o ‘ino ana ‘oe iā ia? ‘A‘ole paha! Inā no‘ono‘o kākou pēlā i ke Akua, ua kuhi a hewa kākou a pau loa.

Maopopo nō au, ke ‘ōlelo ‘ia ka inoa o Iesū, he mea ma‘amau no kākou nā Hawai‘i ke pani koke ‘ana i nā pepeiao. ‘O ke kumu nui o ia hana, ‘o ia ho‘i ka hale "la‘a" o ke Akua. Inā ua la‘a nō ka hale pule, inā ua hō‘ike ‘ia he waiwai ka ‘ike o nā Kānaka. Akā nō na‘e, ua hele maila nō lākou me ke aloha ‘ole. Hele mai nā mikionali me ka paipai ‘ole i ko kākou po‘e kūpuna. Me he mea lā, ‘oi aku ke akamai o ko lākou mana‘o ma mua o ko kākou. Ho‘olaha ‘ia ke ‘ano o ke Akua me ka no‘ono‘o ‘ole i nā kānaka e noho nei ma ‘ane‘i.

Kīpū maila he mana‘o i loko o Makua ‘Ōpūkaha‘ia – iā ia ma ka ‘āina ‘ē – e ho‘ouna mai he mau kānaka mikionali me ka mana‘o e kōkua nō ho‘i, eia nō na‘e kākou e ‘ike nei i ka hopena o kona ho‘omaopopo ‘ole. No ke aha i mana‘o ai ‘o ia, e noi i kekahi mau po‘e e hele mai i ko kākou one hānau? ‘A‘ole anei ‘o ia i ‘ike i ka ho‘ohewa ‘ia ‘ana o kona mau Kānaka? ‘A‘ole paha, akā ua nānā pono paha ‘o ia i nā mea a ke Akua i ho‘opōmaika‘i ai iā ia, a me ke aloha nui o ke Akua iā kākou a pau, eia nō he Kanaka hahai pono iā Iesū a he Kanaka

maopopo i ke aloha palena 'ole o ke Akua. Makemake ho'i 'o ia e 'ike kona lāhui i ia 'ano aloha.

No laila, o ka pū'olo a Iesū i waiho ai me kākou, 'o ia ke aloha. No kēlā mau waha vale, ua ho'ā'ō lākou e ho'omaka'u mai iā kākou me ko lākou ho'āhewa 'ana, akā 'a'ole paha lākou maopopo i kekahi mea: 'o kēia 'āina, he 'āina aloha nō, no ka 'ole o ke aloha e make ana nō ka lākou mau 'ōlelo.

Eia nō au he keiki o ka Hale La'a, he pua i mōhala mai i ke alo o nā kūpuna Kalikiano a he lei nō au ma ko lākou poli. 'Ike nō au i nā hewa o mākou, o ka po'e o ka Hale La'a. No mākou ka hewa a no Iesū ke aloha pau 'ole, inā 'imi hala 'ia kekahi mau kānaka, 'o mākou nō, waiho wale ka pū'olo o ke aloha me mākou, 'au'a nō mākou i Kona aloha, a 'o ka "makana" e laha ana i mua o 'oukou e ka 'ohana, 'o ia ka ho'ohewa 'ana i ko kākou mau kūpuna, ka pāpā 'ia 'ana 'a'ole e ho'omau i nā 'ike o ko kākou mau kūpuna, a me ka mana'o o mākou nā kaikua'ana. Akā 'a'ole pēlā. No laila eia nō au me ku'u lei kālā iā 'oukou a pau loa e waiho nei ma ka paia o ko hale me ka pū'olo o ko mākou Haku o Iesū. Ke Aloha nō.

¹I ka 'ōlelo Tonga ka mana'o nui o vale, 'o ia 'o "hūpō" (he ho'opili 'ōlelo no "waha wale").

²Elua mana'o o kēia hua'ōlelo: 1. ke kuhihewa, 2. kokoke no ka wa'a e huli.

³Ōlelo 'ia ma ka Baibala, 'elua wahi e hele ai kākou ma hope o ka make, o ka lani kekahi o ka ho'i 'ana nō i ka poli o Iesū, a i 'ole hele ma lalo, ma Kehena.

Kahi Moe o Hā'upu

na Jannah Tafua

Ke lohe 'ia ka inoa o Kīpū, mana'o koke nā kama'āina e pili ana i ka wailele, ka 'ohana Rice, nā ka'ahela, a i 'ole ka hānai pipi. Pili o Kīpū me kēlā mau mea, akā 'oi aku ka hohonu o ka mo'olelo kahiko ma mua o ka mo'olelo o kēia lā. Ma kekahi manawa, piha ke ola o ka 'āina i ka po'e a ho'ohana mau 'ia nā kumu o ka wai no nā loko i'a a me nā mea kanu. 'A'ole nui ka loli

'ana mai ka wā kahiko mai a i kēia manawa ma muli o kahi 'aelike i ho'okumu 'ia i ka wā i ili ai ka 'āina i kahi luna hou. Ho'omaka ke kuapo 'ana o nā luna 'āina me ka Mō'i Kaumuali'i a pau maila i ka 'ohana Rice.

I ka noho ali'i 'ana o Kaumuali'i, ua mālama 'ia nā maka'āinana me ka hau'oli a no Kaumuali'i ka 'āina. Piha i ka lepo maika'i, momona ka 'āina me nā mea kanu. Ma muli o ka momona o ka 'āina, 'ane pau nā 'ohana i ka mālama lo'i. Kaulana loa ia 'āpana o Puna i ka lākou mahi'ai 'ana.

Ikaika loa ko lākou kahua o ka mea 'ai. He mau mahi'ai akamai loa lākou a ma muli o ke noi o 'elua ali'i i ola ma mua o Kaumuali'i, loa'a ho'i ka i'a me ka ma'alahi i ka po'e. 'O ia noi ka mea i ho'omaka ai nā Menehune i ke kūkulu 'ana i ka loko i'a kaulana o Alekoko.

Ho'omaka nā Menehune i kekahi pō mahina 'ole, akā pau 'ole ka loko i'a i ke kūkulu 'ia no ka mea 'a'ole i mālama ke ali'i i ka 'ōlelo kauoha a nā Menehune. Ma'alahi loa ke noi o nā Menehune: mai nānā a mai hanakuli. Eia na'e, pi'i ka niele o kekahi ali'i a ki'ei akula i nā Menehune, no laila o ko lākou ho'opau akula nō ia i ka hana. Ho'opau 'ia ka papahana e nā maka'āinana akā, ua pono koho lākou i nā pōhaku like 'ole no laila 'oki 'ia a kokoko maila ko lākou mau lima. Ma muli o ke koko e kahe ana ma ka lima, holoi lima lākou i ka wai a 'o ia nō ho'i ke kumu no ke kapa 'ana i ka inoa 'o Alekoko.

Ua maika'i loa ka nohona a no Kaumuali'i a me kekahi mau maka'āinana o Kaua'i nā 'āina o Kaua'i a ka hala 'ana o Kaumuali'i. Ma muli o ka 'aelike i ho'omoe 'ia ma waena o

Kamehameha I a me Kaumuali‘i, hā‘awi ‘ia aku nā ‘āina i nā ali‘i o Maui a me O‘ahu, hā‘awi ‘ia nō ho‘i he ‘āpana i ka pulapula a Kamehameha, iā Kauikeaouli. Eia ka ‘aelike, aia a hala ‘o Kaumuali‘i, e hā‘awi ‘ia aku ka ‘āina a Kaumuali‘i, he hapa nui ia o Kaua‘i, iā Kamehameha. Hana kipi maila nā ali‘i o Kaua‘i, akā ‘a‘ohe o lākou lanakila.

Ma o ia ‘aelike, loli pinepine nā luna o ka ‘āpana ‘āina o Puna, Kaua‘i. Hā‘awi ‘ia aku ia ‘āpana iā Victoria Kamamalu e Kauikeaouli, a laila ho‘omāhelehele ‘o Victoria me kona makua kāne, me Kekūanā‘o. Mai ka wā iā Kekūanā‘o a mai, ili aku ka ‘āina iā Lot Kupuāiwa a nāna i ho‘ōli i ka ‘āina i ke kamāli‘iwahine ‘o Ruth Ke‘elikōlani. ‘O Ruth Ke‘elikōlani ke ali‘i hope loa nona ua ‘āina ha‘aha‘a nei.

‘Elua mana o ka mo‘olelo no ka loli ‘ana o nā mea ‘āina. I ka mo‘olelo mua, hā‘awi ‘ia aku ka ‘āina iā William Hyde Rice akā i kekahi mo‘olelo – a ‘oi aku ka ma‘amau o kēia mo‘olelo ma mua o ka mo‘olelo mua – kū‘ai mai ‘o William i ka ‘āina maiā Ke‘elikōlani mai no ‘ekolu kaukani kālā. Eia na‘e o ka mea nui o ia mau mo‘olelo ke noi a Ke‘elikōlani i hāpai aku ai ma mua o ka loli ‘ana o ke kuleana.

Eia kā Ke‘elikōlani i nā mea ‘āina: ‘a‘ole e kūkulu ‘ia nā hale nunui ma luna o ka ‘āina a e ho‘ōli ‘ia ka ‘āina ma loko o ka ‘ohana. A i kēia lā, mālama ‘ia ke noi a ke kamāli‘iwahine e nā pulapula a Rice kāne. Ma muli nō o ia noi ‘a‘ole nui ka loli ‘ana o ka ‘āina mai ka wā kahiko mai. Noho nō me ka mālie, a kūkulu ‘ole ‘ia nā hale i ka ‘āina. He wahi hānai pipi ia i kēia lā. Hoihoi nō ho‘i ka nohona i ia ‘āina no ka mea e like me ka mea i maopopo i nā kama‘āina o Kaua‘i, aia ia ‘āina ma waena o ‘elua wahi pa‘apū o Kaua‘i: ‘o Lihue a ‘o Koloa.

Akā na‘e, ua ho‘okapu ka ‘ohana Rice i ka ‘āina ‘o Kīpū i mea e mālama ai i ke noi. He mea maika‘i kēia a maika‘i ‘ole paha no ka mea ho‘opale ‘ia aku ka po‘e kūkulu a ‘a‘ole e kūkulu ‘ia ‘o laila, akā ‘ike ‘ole ‘ia ho‘i ‘o Kīpū e nā kama‘āina. Akā wahi a ka lohe, i kekahi manawa, kono ka ‘ohana Rice i ke kaiaulu e komo i ko lākou ‘āina no ka hahai holoholona.

I kēia mau lā, ‘o nā malihini a me nā ka‘ahele wale nō ke nānā i ia ‘āina u‘i. Ho‘olimalima ka ‘ohana Rice i kekahi mau ‘āina i ‘elua hui ka‘ahale i mea e uku ai i ko lākou ‘auhau ‘āina. I ko nā hui ka‘ahele ‘ana i ka ‘āina, pono ho‘i lākou e mālama i ke kauoha a Ke‘elikōlani. Maika‘i nō ho‘i!

Me he ‘uhane lā ka ‘āina o Kīpū. ‘Ike ‘ia, akā li‘ili‘i ka po‘e e ‘ike maka a lohe pepeiao i kona ‘ano. ‘Oiai he wahi kapu ia i kēia mau lā, ‘a‘ole kākou e ho‘opoina i ia ‘ano wahi. Ua pio ke kukui no Hā‘upu, akā waiho kāhea i ka la‘i a ahiahi ehuehu mai.

No Kūkaniloko, i ola ko Hawai‘i

na Kaipo Tam

Aloha mai e nā mea heluhelu o *Ka Ulu Hoi*. E maliu wale i ka nūhou. Maliu wale i ke kani o ka makani o Wahiawa he Kaiaulu. Maliu wale i ke po‘i a ka nalu ha‘i o Hale‘iwa me Waialua. Maliu wale i ka pahu kani he hō‘ailona no ke kamāli‘i. Maliu wale i ke oli e kāhea nei i nā ali‘i kahiko mai ka wā iā Kapawa mai. Maliu i ke ala a ka ‘ōhi‘a lehua e moani nei. Maliu i nā leo o Ho‘olonopahu a me Waialua. Maliu i ka pahu kani ma Holoholokū. Maliu ana ho‘i i ka pahu kani mai Ko‘olau a i Wai‘anae.

E ola! E ola o Kūkaniloko. E ola! Mai ka wā o ka po‘e kahiko o O‘ahu-a-Lua, nui ka po‘e kamāli‘i i hānau ‘ia i O‘ahu nei. Ma Kūkaniloko i noho a a‘o ai nā ali‘i nui o ka pae ‘āina o

Hawai'i. Ma ia wahi pana nō ho'i e a'o 'ia ai i nā lolina o ko kākou mau kūpuna. A'o 'ia akula ka lolina ali'i i ke kamāli'i. A'o 'ia ka lolina o nā kahuna like 'ole. A'o 'ia ka 'ikena o ka po'e ho'okele. He waiwai nui no kēia wahi kū'ono'ono.

I mea e ho'omalū ai i kahi kū'ono'ono o Hawai'i a puni, e like me Kūkaniloko, ua ho'okahua 'ia ka hui *Daughters of Hawai'i* i ka MH 1903 e 'ehiku wāhine haole he mau kupa Hawai'i. I ka MH 1918, mālama 'ia 'o Kūkaniloko e W.W. Goodale a me nā *Daughters of Hawai'i*. Lilo kahi 'o Kūkaniloko 'o ia ka wahi pana mua e ho'omalū 'ia ma O'ahu nei. Ho'ololi 'ia ka 'āina a puni o Kūkaniloko i 'āina mahi no ka lā'ō a me ka hala kahiki. Na W.W. Goodale a me nā *Daughters of Hawai'i* e pale aku i ke kālai'āina o ke aupuni o Hawai'i i ia wā o pau ia 'āina i ka mahi. Ma mua o kēia hanana, he 'āina nui 'o Kūkaniloko, ho'okahi haneli a 'oi ho'i 'akele. I kēia lā, 'elima paha 'akele 'o Kūkaniloko, a na ka 'ohana Lenchanko a me ka *Wahiawa Hawaiian Civic Club* e mālama iā Kūkaniloko.

I ka MH 2007, ma ka 'Aha Kūkā Kūlanakauhale o Honolulu, na Donovan Dela Cruz i hō'ike i ka Resolution 08-142 i mea e paipai i ka ho'omalū 'ana i kēia 'āina 'o Kūkaniloko a me ka 'āina a puni ona. Ma muli o ka pau 'ana o ka 'oihana mahikō a me ka 'oihana mahi hala kahiki, noa ia mau 'āina.

Na kekahi Kaleponi e kū'ai i ka 'āina mahi a e kūkulu hale ma luna o ka 'āina. He pilikia kēia no kākou. 'O Kūkaniloko, e lilo ana paha i nā kōlea inā kūkulu 'ia nā hale ma luna o ka 'āina mahi a puni ona. He wahi ho'omalū 'ia nō 'o Kūkaniloko e ka Moku'āina o Hawai'i, akā na'e, 'a'ole paha e mālama 'āina ka po'e noho i laila inā kūkulu 'ia he kūlanakauhale hou a pipi'i ka noho 'ana i laila e like me ka mea mau o kēia au.

Mai kinohi mai, he 'āina la'a o Kūkaniloko. Ho'okumu 'ia 'o Kūkaniloko e Nanakaoka lāua 'o Kahihikalani. 'O ka lāua kamāli'i, 'o ia ho'i o Kapawa, ka mea i hānau mua 'ia i ia wahi. Ua kapa 'ia a'ela kēia wahi no ka Mō'i wahine mua loa ma O'ahu nei, ma Hawai'i nō ho'i, 'o ia ho'i o Kūkaniloko. Ma hope o Kapawa, hānau maila he ho'okahi haneli hanauna ali'i a 'oi. Ma ka

piko o Kūkaniloko, aia kekahi pōhaku hānau. Ma ia pōhaku hānau i hānau 'ia ai ka po'e ali'i nui o Hawai'i. Aia ka heiau o Ho'olonopahu i kahi kokoke i Kūkaniloko; ma ia heiau i 'oki 'ia ai ka piko o ke keiki hou a kani nā pahu e hō'ike i ke ola 'ana o ke ali'i hou. Inā malu o Kūkaniloko, malu nō ho'i paha nā wahi kapu like 'ole no kā kākou mau mo'opuna.

I ka Pepeluali nei, pōmaika'i kekahi mau haumāna wāhine o ke kula o Kamehameha me ka hālau hula o Ka Pā Hula o Ka Lei Lehua i ka māka'ika'i 'ana i ia 'āina a me ka ha'i 'ōlelo 'ana a Tom Lenchanko. Nāna ho'i i ho'okipa mai i nā haumāna, a nāna ho'i i wehewehe i nā pōhaku ma laila. Ho'onohonoho 'ia kekahi mau pōhaku e a'o ai i ka ho'okele, ho'ohana 'ia kekahi e hō'ike i ka hala 'ana o ka mahina. Nui ke a'o ma Kūkaniloko. Ua kau 'ia a'ela he kanakolu kumāono pōhaku e ka *Wahiawa Hawaiian Civic Club*; ma ka 'īpuka lākou e kū ai nō kēlā me kēia ali'i o laila. Akā na'e, nui ka 'ike o laila i maopopo 'ole iā kākou. E mālama kākou i ka 'ike i loa'a.

E mahalo nui kākou i ka 'ohana Lenchanko a me ka *Wahiawa Hawaiian Civic Club* no kā lākou hana i mea e mālama 'ia 'ai o Kūkaniloko no ka po'e Hawai'i a pau a me nā kānaka a pau. E pulama kākou iā Kūkaniloko; Papani ka uka o Kapela; pua'i hanono wai 'ole 'o Kūkaniloko; pakī hunahuna 'ole 'o Holoholokū; 'a'ohe mea nāna e a'e paepae kapu 'o Liloa.

No ka 'ike hou, e nānā i kēia mau puke: *Sites of O'ahu* na Elspeth P. Sterling lāua 'o Catherine C. Summers; Nānā i Ke Kumu Vol. II na Tutu Mary Kawena Pukui. No kekahi 'ike o nā *Daughters of Hawai'i*, e nānā i ka a'oa'o punaewehe ma:

<http://www.daughtersofhawaii.org>.

He Huaka'i Pono nō ko Hawai'i

na Makaio Kua

Ma ka huaka o Haleakalā, he mokupuni nō e pili 'ia e kekahi aokū. 'O kēia mokupuni ka

mokupuni ‘o Kohemālamalama, ‘o ia ho‘i ‘o Kaho‘olawe. ‘O Kaho‘olawe ka piko o ka ‘imi ea i kēia au; a o ka piko nō ho‘i ia o Hawai‘i nei no ka ho‘okele ‘ana. I kēia manawa, aia nō he papahana e ho‘iho‘i hou ai i ka mokupuni o Kaho‘olawe i ke kūlana kūpono.

I ka huaka‘i ‘ana i Kaho‘olawe, he ‘elua hui e hele ai i ia wahi. ‘O ka Protect Kaho‘olawe ‘Ohana kekahi, ‘o ia ho‘i ka P.K.‘O., a ‘o Kaho‘olawe Island Reserve Commission kekahi, ‘o ia ho‘i ‘o K.I.R.C. He ‘elua hui me ka pahuhopu ho‘okahi, ‘o ia ka mālama ‘ana iā Kaho‘olawe.

‘O ka PKO ka hui Hawai‘i e mālama iā Hakioawa a me kekahi mau wahi like ‘ole. ‘O PKO ka hui Hawai‘i, no ka mea, ‘oi aku ko lākou hana Hawai‘i. Hahai o PKO i ka lōina Hawai‘i no nā hana like ‘ole; ka pule ‘ana, ka ho‘āla ‘ana, a me ke a‘o ‘ana nō ho‘i. Aia ko lākou kahua ma Hakioawa. Ke huaka‘i ke kanaka me ka PKO, nui ka hana mai ka kinohi mai a hiki i ka hopena. Lawelawe a ho‘oponopono ka po‘e i ka hale pili, ka ipu ‘apo wai, nā ala hele, a pēlā aku. I ka manawa o ka hiki ‘ana, kōkua ka po‘e a pau no ka ho‘omākaukau ‘ana i ke kahua; ‘a‘ole nui ka manawa e holoholo ai i ia ‘ano huaka‘i. A‘o nā kua, nā alaka‘i ho‘i, i nā malihini e pili ana i nā wahi pana a me ka mo‘olelo o ka mokupuni.

Aia ‘o Hakioawa ma ka huli hikina o ka mokupuni. Ma Hakioawa e noho ai ka po‘e PKO. I uka o Hakioawa, aia ‘o Moaulaiki, e kū ana ma waena o ka hui PKO lāua ‘o KIRC. Ma Moaulaiki e noho ai ka pōhaku noho ho‘okele. I ka noho ‘ana i luna o ia pōhaku, ‘ike ‘ia nā mokupuni o Lana‘i, Moloka‘i, a me Maui nō ho‘i. I kai lā o Moaulaiki, aia ‘o Kaulana, he kū‘ono nō. ‘O ke kai holo o Kealaikahiki a me ke kahakai nā wahi pana nui o Kaho‘olawe, no ka mea, ‘o ia nā wahi e holo ai ka po‘e ho‘okele no ka huaka‘i ‘ana i nā ‘āina ‘ē.

‘O ka hui KIRC ka po‘e e mālama i kekahi ‘āpana o Kaho‘olawe, ‘o ia ho‘i o Honokanaiā. Aia ko lākou kahua ma Honokanaiā. Mālama lākou i ka ‘āina i uka o ke kahua, ma Moaulaiki. He mea ma‘amau ke kanu ‘ana i nā lā‘au like ‘ole i uka ma Moaulaiki. I ka hele ‘ana me ka

hui KIRC, nui ka manawa e holoholo ai. Hō‘ike ka po‘e KIRC i ka Sailors Cap, ‘o ia ka pōkā pahū i wāwahi ai i ke kapu wai. Ke hele ‘oe me ka hui PKO, ‘a‘ole hō‘ike ‘ia kēia wahi, no ka mea, aia nō ia ma ka ‘āina o KIRC; a he mea like nō ‘o Kealaikahiki, he noa no ka po‘e KIRC wale nō.

‘A‘a au iā ‘oukou, e ka po‘e wiwo ‘ole, ka po‘e o Hawai‘i nei, e huaka‘i i Kaho‘olawe. Ma hope o ka hele ‘ana i ia wahi, ‘ike ‘oe he ho‘oulu no kēia hana. A inā he manawa kūpono kāu e huaka‘i ai i Kaho‘olawe, e hele nō. ‘O aku nō ka hele ‘ana me nā hui ‘elua, a kauleo au iā ‘oe e hele me lāua a ‘elua. I ka huaka‘i ‘ana ma Kaho‘olawe, hiki ke ‘ike i nā mea nani o Kaho‘olawe a me ka ‘ike Hawai‘i. I ka manawa au e hele ai i Kaho‘olawe, e kau koke ana nō ko‘u mana‘o i ka huaka‘i hou aku.

Ke Kolokolo nei ka ‘Elelū

na Kamuela Kaapana

Aloha mai kākou e nā mamo a Hāloa, e ka po‘e mai ka lā hiki a ka lā kau, mai ka lā kau a ka lā komo hou nō ho‘i e honi i ke ala kaka. Ke kolokolo mai nei ka ‘elelū mai loko mai o ka lepo me ke ‘ino. Ke ala hou nei nā ‘elelū mai ka ‘āina ‘ē. E ‘ā a‘e ana no ke ahi, pau nō nā mea e a‘e i ke puihi ‘ia iho. E ‘eu hou ana ka ‘elelū i ke kino, nalinali ‘ino i ka ‘ili o kākou, ka ‘i‘o o kākou, a me ka iwi o kākou. Kū ki‘eki‘e maoli nō kākou me he kuahiwi lā a kīmō ‘ia kēia mau ‘elelū.

I ka mahina o Malaki, kipa maila ka hui ‘o Bema Ministries i kēia kula nui i mea e ho‘ololi ai i nā mana‘o o ka po‘e i ‘ane‘i. ‘Ōlelo ho‘okae a‘ela lākou ma Campus Center i ke awakea a hiki i ka aui a ka lā e hō‘ike aku ai i nā mea hewa ‘ino a kākou e hana ana. "Inā puni wale ‘oe i kau kīwī, e hele ‘oe i ka lua ahi" wahi a J.K., ke alaka‘i o ua hui nei. "Inā ‘oe e ho‘oipoipo ma waho o ka pilina male, e hele ‘oe i ka lua ahi" wahi a ko iala hoa. ‘O ko lākou pahuhopu paha no kēia ho‘okae ‘ē, makemake lākou e hō‘ike i ko lākou mau mana‘o no ke ola pono ‘ana. A wahi a J.K. "'O au ka ‘elele a Iesū, ka mea nāna i kauoha

mai ia‘u e hele i ‘ane‘i i mea e ho‘ōla ai iā ‘oukou."

I ka lohe ‘ana o ka po‘e o kēia kula, hele lākou a hehena ‘ino loa. ‘Ākoakoa maila ia mau po‘e a kū‘ē maoli nō ho‘i i ka hui. Ho‘onāueue ka honua ma muli o ko lākou ho‘okae ‘ana. Pā ‘ino mai ka makani ma muli o ko lākou ho‘okae ‘ana. Kū kilakila ka po‘e, kohu kuahiwi, ‘a‘ole e pā ‘ino ka makani i ke kūnihi o ka mauna.

‘O kēia hana, ke kū‘ē ‘ana o ka po‘e ‘ē mai ka ‘āina o waho aku o ka pae moku o Hawai‘i, he mea ma‘amau i ke ola o ka po‘e Hawai‘i. Kūpale mau ko kākou po‘e kūpuna i ka po‘e ‘ē e ho‘okae mai ana i ua mau kūpuna nei. I kēia wā, e mau ana nō kēia ho‘okae ‘ē ‘ana iā kākou. A e mau ana nō ke kū‘ē ‘ana o kākou i ka po‘e e ho‘okae maila.

Noho ihola au ma Campus Center i nā lā ‘elua o kā ka Bema Ministries ho‘okae ‘ana, ‘ike a‘ela au i nā hoi o Mānoa e kupu ana a e hō‘ike ana i ka u‘i o ko lākou mau mana‘o pono‘ī i ka po‘e Bema. Ho‘omākaukau lākou i nā ki‘i ho‘olaha i mea e hō‘ike ai i ko lākou ‘ae ‘ole ‘ana i ka ‘ōlelo a Bema Ministries mā i ‘ōlelo ai. Pa‘i ‘ia ma kekahi ki‘i ho‘olaha, "Not all Haoles are this ignorant." He ki‘i ho‘olaha kēia e hō‘ike ai i ka po‘e ‘o Bema i ko lākou la‘a uli i nā nohona like ‘ole o ka po‘e a pau. He kaona nō ho‘i ko kēia ki‘i ho‘olaha. I ka wā kahiko, ‘o ia ka wā ma hope o ke kahuli ‘ana o ke Aupuni Hawai‘i, kū‘ē ka po‘e Hawai‘i i ka po‘e haole like ‘ole a me ka hana ‘ino ‘ana mai o kekahi po‘e haole. Akā, i kēia wā ma kēia ‘aha kū‘ē, hui pū ka po‘e like ‘ole – ka po‘e Hawai‘i, ka po‘e Kepanī, ka po‘e pā‘ele, a pēlā wale aku – e kū‘ē i nā kānaka ‘o Bema.

I ka wā ma hope o ke kahuli ‘ana o ke Aupuni Hawai‘i, nui nā kānaka maoli i hō‘ike i ko lākou ‘ae ‘ole i ka hana a ke Aupuni Repubalika hou o Hawai‘i. Akā, i ka hapa nui o ka manawa, ‘a‘ole lākou i kāhea ‘ino i ko lākou mau leo me he makani pehuela lā i ka po‘e ho‘okahuli aupuni. ‘A‘ole paha lākou e ho‘omākaukau i nā ki‘i ho‘olaha me ke pa‘i ‘ia ‘ana o ko lākou mau mana‘o. He aha ka mea a lākou i hana ai i mea e hō‘ike ai i ko lākou mau mana‘o? Haku lākou i nā mele i kapa ‘ia he mele lāhui a i ‘ole he mele

‘ai pōhaku. ‘O ke mele lāhui ke mele e kū‘ē ai i ke kahuli ‘ino ‘ana o ke aupuni. No laila, ‘o nā mele lāhui, ‘o ia nā mele i haku ‘ia no ke kākou ‘ana i ka Lāhui Hawai‘i ma hope o ke kahuli ‘ino ‘ana. ‘O ke mele lāhui ma‘a loa iā kākou, ‘o "Kaulana Nā Pua". Ua haku ‘ia a‘ela kēia mele e Ellen Kekoaoahiwaikalani Prendergast, a pa‘i ‘ia ua mele nei ma ka nūpepa ‘o *Ka Leo o Ka Lāhui* i ka lā 15 o Mei i ka makahihi 1893, ‘elima mahina ma hope o ka ho‘okahuli ‘ia ‘ana o ke Aupuni Mō‘ī. ‘O "HE KEI NO KA PO‘E ALOHA ‘ĀINA" ka inoa o ka mo‘olelo i pa‘i ‘ia ma loko o ia nūpepa. Kākau ‘ia maila ia mele ma lalo nei o ka mo‘olelo. Eia kekahi mau laina o ke mele:

Kaulana nā pua o Hawai‘i
Kūpa‘a ma hope o ka ‘Āina
Hiki mai ka ‘Elele a ka loko ‘ino
Palapala ‘ānunu me ka pākaha
Pane mai o Hawai‘i Nui a Keawe
Kōkua nā Hono a Pi‘ilani
Kāko‘o mai Kaua‘i o Mano
Pau pū me ke one o Kakuhihewa

Wahi a Leilani Basham i kākau ai ma kana pepa lae‘ula ‘o I Mau Ke Ea ‘O Ka ‘Āina I Ka Pono: He Puke Mele Lāhui No Ka Lāhui Hawai‘i:

"‘Ike nui ‘ia nō ho‘i nā wahi Pana ma nā mele lāhui. Ma kēia mele, hō‘ike ‘ia ke kākou ‘ana mai o nā mokupuni nui o ka pae ‘āina (1. 5-8) ma ke ‘ano he kōkua a he kākou, a eia kekahi, kahea ‘ia ka inoa o ke Ali‘i kaulana o ia moku, e la‘a me Keawe, Pi‘ilani, Mano, a me Kakuhihewa. Ma ‘o kēia kāhea ‘ana, hō‘ike ‘ia aku ke kulanā ki‘eki‘e o ka ‘āina a me kona pilina i ke kanaka a me nā Ali‘i ma ka mo‘okū‘auhau a ma ke ‘ano kū‘oko‘a nō ho‘i." (Basham, 7)

He mea hoihoi kēia ma muli o ka mana‘o nui o ke mele. Ua helu ke mele i nā mokupuni nui o ka pae moku: o Hawai‘i, Maui, Kaua‘i, a ‘o O‘ahu, akā, ‘a‘ole ho‘opuka ‘ia ka inoa maoli; ho‘opuka ‘ia na‘e he ali‘i o kēlā me kēia mokupuni. Maika‘i kēia ‘ano hana no ka mea, ‘ike ka po‘e i ka pilina o ka po‘e Hawai‘i me ka ‘āina. A he pono nō. I kēlā wā, ‘a‘ole na ka po‘e ‘ē e ho‘omau i ke kuana‘ike Hawai‘i; ‘a‘ole na lākou e hahai i ka nohona o ka po‘e Hawai‘i. Ma

muli o kēia 'ano no'ono'o 'ana o ka po'e 'ē, hele a ma'a iā lākou ka nohona o ka Hawai'i, akā, o kēia mele kahi e ho'omaopopo ai ka po'e Hawai'i i kahi o kākou i hānau 'ia ai, kahi o kākou i hānau 'ia ai, a pēlā wale aku. Ma hope o kēia mele, puka mau aku nā mele lāhui ma ka nūpepa.

Like nō ke kū'ē o kēlā wā a hiki i kēia au. Ma ka puke 'o *Broken Trust*, wehewehe 'ia akula ka pilikia o ke kahu waiwai o Bishop Estate a me ka po'e e noho ana ma Kalama Valley. Ma muli o ke kipaku 'ia 'ana o ka po'e o Kalama mea maila ka hui o Kōkua Kalama, "No weapons of any kind: no bricks, no rocks, no sticks. No violence. No provoking the police. If arrested, sit down and let the police carry you..." (King & Roth, 62). Oli ka po'e o Kalama i nā oli e like nō me ko kākou po'e kūpuna. 'A'ole lākou i hakakā, 'a'ole i 'uwā 'ino ka leo. Ua hana pono lākou.

No laila, ha'aheo nō au i ka po'e i kū'ē aku ma Campus Center i kēlā lā. 'O ka mea hoihoi a'u i 'ike a'ela, 'o ke 'ano po'e e kū'ē ana. I ka wā i hala, kū'ē mau ka po'e Hawai'i i ka po'e haole. I kēia wā, kū like ka po'e Hawai'i a me ka po'e haole i ho'okahi hui a kū'ē pū kākou a pau loa i ka hewa. Ua pono.

He mau Pilikia ko ka 'I'o Pipi 'Amelika

na Naoko Hozumi

Nui ka po'e e kū'ai i nā mea 'ai ma ka hale kū'ai 'okanika i kēia mau lā, no ka mea, makemake lākou e 'ai iho i nā mea 'ai palekana no ko lākou ola kino. 'O nā mea kanu, kīkī 'ia nā kemika mahi, a i 'ole ho'ololi 'ia nā mea o ka gene. Eia hou, hānau 'ia ka pipi 'Amelika i ka hōmona ho'oulu a me ka pale māhune 'ino i mea e ho'oulu ai i ko lākou kino me ka wikiwiki. Ho'omaka'u nō kēia oia'i'o iā kākou, no ka mea, e pilikia no kēlā mau pipi i ka ma'i BSE, 'o ia ho'i ka Bovine Spongiform. 'Oia'i niele ka lehulehu no ka palekana o ka pipi, nui nā manawa e ho'ohūnā ai nā hui hānau pipi i ka oia'i'o. Nō ka pipi ma'i nā mea like 'ole: o ka 'i'o 'oe, o ka waiū 'oe, a o ka melatonin nō ho'i.

Ho'opilikia ka pipi 'Amelika i ka po'e. Inā makemake kākou i ke kino ola, pono kākou e akahēle i kēia 'ino. Na kākou nō kākou e ho'omalū i ke ola kino.

I ka MH 1986, 'ike mua kekahi kauka i ka ma'i hou, i ka BSE, ma Pelekane. A laila, i ka MH 1992, loa'a nā pipi he 37,000 paha o laila i ka BSE. 'O ke kumu o ka BSE ka hānau 'ia 'ana o ka pipi i ka mea 'ai pauka o ka hipa. I ia wā, ua hānau 'ia ka 'i'o hipa, ka na'au hipa, ka lolo hipa, a me ka iwi hipa i mea 'ai no ka pipi. 'O ia ke kumu i loa'a ai ka pipi i ka ma'i BSE. Inā hānau 'ia ka pipi i kēia mea 'ai pauka, e hehe'e no paha ko lākou lolo. Inā ai ke kanaka i ka 'i'o pipi BSE, e loa'a paha 'o ia i ka ma'i Alzheimer. I kēia manawa, nānā 'ia nā pipi a pau 'o 'EU ma mua o ka luku 'ana, i 'ike i ka loa'a a me ka 'ole i ka BSE. 'O Iāpana pū, nānā pono ke aupuni i nā pipi a pau ma mua o ka luku 'ana. Akā, 'a'ole pēlā 'o 'Amelika. He lima ikaika nā hui 'i'o 'Amelika e like me ka hui pū, no laila, pa'akikī ka ho'oka'a 'ana i kēia pilikia. Mai ka MH 2004, 'oi loa aku ka nui o nā mea ma'i i ka Alzheimer ma 'Amelika ma mua o nā 'āina 'ē a'e. 'Ike ka po'e 'Amelika i kēia 'oia'i'o?

Ma Iāpana i ho'okapu 'ia ai ke kakomo 'ana i ka 'i'o pipi 'Amelika i ka MH 2003, no ka mea, ua hō'ike 'ia akula pilikia ka pipi 'Amelika i ka BSE. I ka MH 2006, kakomo hou 'o Iāpana i ka 'i'o pipi 'Amelika, akā, i loa nō a 'ike 'ia he pipi ia i loa'a paha i ka BSE, ho'ihō'i akula ke aupuni Kepanī i ua 'i'o pipi nei, he 130 miliona paona, i 'Amelika. No ka mea, ua nānā 'ole ka hui kū'ai 'i'o pipi 'Amelika i ko Iāpana lula. 'Ae maila ka hui o 'Amelika i ke kōnāwai o Iāpana e nānā pono 'ia ka pipi no ka BSE ma mua o ka luku 'ana, a kāpae 'ia ka 'āpana 'ino o ka pipi. Akā, ho'ouana ka hui 'Amelika i ka 'āpana 'ino o ka pipi i Iāpana. A 'a'ole i nānā pono ka hui i ka pipi. Kakomo hou ke aupuni o Iāpana i ka 'i'o pipi 'Amelika i kēlā makahiki aku nei, akā, nui ka po'e Kepanī e hō'ole i ka 'ai 'ana i ka pipi 'Amelika. E like pū me ka po'e Kepanī, hō'ole ka po'e Kōlea i ka 'ai 'ana i ka 'i'o pipi no 'Amelika mai. Paio aku ka po'e Kōlea i ko lākou aupuni no ke kakomo 'ana i ka 'i'o pipi 'Amelika.

Ma ka hui 'o McDonalds i lāpana, ua 'oi ka makemake o lākou e ho'ohana i ka 'i'o pipi 'Amelika ma mua, 'o ia nō 'oe o ka hui McDonalds o 'Amelika. Akā, ma hope o ka 'ike 'ana i ka pilikia o ka pipi 'Amelika, ua pau lākou i ka ho'okae 'i'o pipi o 'Amelika. Ma ia hope mai, lawelawe 'ole lākou i ka 'i'o pipi 'Amelika i ko lākou mau hale 'āina wikiwiki. Ho'ohana na'e lākou i ka pipi no 'Aukekulalia a me Nukilani. He hui nunui o McDonalds, no laila, ho'omaopopo paha lākou i ka mea 'ino o ka pipi 'Amelika? 'A'ole hiki iā lākou ke hō'oa i ke 'ano o ka pipi 'Amelika. A maka'u lākou i ka ha'alele 'ana o ka po'e kū'ai. Ho'okapu nā aupuni o 'Aukekulalia a me Nukilani i ka hānai 'ana i ka hōmona ho'oulu a me ka pale māhune 'ino i nā pipi. A 'a'ohe loa'a ka pipi i ka BSE i ko lāua mau 'āina a hiki i kēia mau lā.

'A'ole maika'i ka 'i'o pipi emi no ko ka po'e ola kino, no ka mea, ho'owili pinepine 'ia ko ka pipi 'āpana 'ino, e la'a nō ho'i ka lolo, ka na'au, a pēlā aku. Akā, pilikia ke kanaka i ka 'ai 'ana i ka lolo, nā maka, ka lolo iwi, a me ka na'ana'au o ka pipi. Ma muli o ka BSE, hō'ino'ino kēia mau 'āpana o ka pipi i ke ola o ke kanaka.

'O kekahi mea, hānai aku ka po'e mālama pipi he 'eono 'ano hōmona ho'oulu i ka lākou pipi i mea e ho'onui ai i nā kino pipi me ka wikiwiki. E hō'ino ana kēia hōmona i ka po'e. 'O kekahi pilikia, ho'onui 'ia ka pu'uwaiū o nā kaikamahine. Eia hou, inā waiho 'ia kēia hōmona ho'onui i loko o ke kino, lilo paha ia i ma'i 'a'ai. I kēia mau lā, nui ka 'āina e ho'okapu i ka hānai hōmona ho'onui i ka pipi, akā, nui ka hui kū'ai waiū o 'Amelika e hānai nei i ua hōmona ho'onui i ka pipi.

Ma Hawai'i nei, nui nō ka pipi ma'ema'e e hānai 'ia ma ka mokupuni o Hawai'i ma ka 'āina hānai pipi 'o Parker. He 50,000 a he 70,000 paha pipi e hānai 'ia ma laila. A ma O'ahu nei e hānai ai ka North Shore Cattle Company i nā pipi maika'i. 'Ai iho kēia mau pipi i ka mau'u, a hiki iā lākou ke hele e like me ko lākou makemake. 'A'ole lākou hānai 'ia i ka hōmona ho'oulu a me ka pale māhune 'ino. Maika'i loa kēia mau pipi Hawai'i, akā na'e, kū'ai 'ia nā pipi a pau e nā hui kū'ai 'i'o o 'Amelika a me Kanada. 'A'ole hiki i ka po'e o Hawai'i ke kū'ai mai i kēia 'i'o

pipi maika'i ma Hawai'i, no laila, kū'ai wale 'ia mai kā 'Amelika po'e pipi ma'i, aloha nō.

Inā 'ike 'ole ka po'e kōnaka i ke 'ino o kēia mea 'ai, e nāwaliwali ke kino. Ho'oikaika nā mea 'ai i ko kākou kino, akā, waiho kekahi mea 'ai i ke 'ino i ko kākou kino, no laila, e mālama pono kākou i ke ola kino.

Pau 'Ole ka Ho'okae 'Ili ma Hawai'i Nei

na Nanase Uehara

I kākou nei au i wehewehe i kekahi mo'olelo kaumaha loa a i ho'omana'o pū i kekahi kāne Hawai'i i ho'opau 'ia e ka po'e haole 'au'a.

Ho'omaka a'ela ka ne'e 'ana mai o ka po'e haole ma hope o ka pae 'ana o ka moku o Kāpena Kuke i ka makahiki 1776. A ma hope o ka ho'ohui 'ia 'ana o Hawai'i nei me 'Amelika, 'oi loa aku ka ne'e mau 'ana mai o ka po'e haole i Hawai'i nei. A laila, ho'onele 'ia mai nei nā loina maoli like 'ole. E la'a ke kālāi 'āina, ka ho'okele waiwai, ka 'ōlelo makuahine, nā kapu maoli a pēlā aku. Ua ho'omaka maoli nō ka po'e haole i ka noho iho 'ana me he mea lā, o kēia ko lākou 'āina pono'i. No laila, 'a'ole kupaianaha ka hana ho'okae 'ili Hawai'i i ia wā.

I ka lā 12 o Kepakemapa i ka makahiki 1931, ua mālama 'ia he pā'ina no ka po'e koa malina 'Amelika ma Waikīkī. 'O Thalia Massie ka wahine haole a ka lukānela o ka pū'alī koa malina, 'o Thomas Massie. I ia pō, i ko lāua inu 'ana ma ua pā'ina nei, puka mai 'o Massie wahine i waho ma muli o ka huhū 'ana mai i ka hākā 'ōlelo 'ana me kekahi kāne ma laila. Ma hope o kona ha'alele 'ana, 'ike 'ia 'o ia e hele pū ana me kekahi kāne haole i ka nāhelehele a nalowale akula. Ma ka hola 'ekahi o ke aumoe, ho'i mai o Massie wahine i kana kāne ma ka pā'ina a ha'i akula 'o ia i ka māka'i ua pu'e 'ia 'o ia e nā kōnaka maoli. A ha'i nō ho'i 'o ia i ka helu o ka pā laikini o ke ka'a āna i 'ike aku ai i kona pu'e 'ia 'ana. Ma hope o kēlā, hopu 'ia nā kōnaka Hawai'i 'elima, 'o ia ho'i, 'o Joseph

Kahahawai, 'o Horace Ida, 'o David Takai, 'o Ben Ahakuelo a 'o Henry Chang.

Akā na'e, 'a'ole pau i ka loa'a nā 'ōlelo hō'ike no kēia pu'e 'ana. 'A'ole nō ho'i loa'a ka 'ōlelo hō'ike mai kekahi po'e mai, a me nā hō'oi'a'i'o o kona pu'e 'ia 'ana mai kona lōle a me ke kino. Ha'i nō ho'i 'o Massie i kona hāpai 'ana i ke keiki a ka mea pu'e, akā na'e, ua ho'opunipuni maoli a'ela nō 'o ia. Akā na'e, i ia wā, nui loa ko ka po'e haole makemake e hopu i ka po'e kalaima a 'a'ole lākou nānā i ka 'oi'a'i'o me ka 'ole. No laila, 'a'ole lākou kolokolo me ka pono a hopu wale akula no lākou i nā kānaka a lākou i ho'ohuoi aku ai.

Ma ka 'Aha Kolokolo, kāpae 'ia kēia ho'opi'i 'ana a kuhi 'ia he mistrial ma muli o ka 'ōlelo hō'ike kūpono 'ole i loa'a i ka 'Aha Kolokolo. 'O ka lohe akula no ia o ka po'e haole ma Hawai'i a me ko 'Amelika apuni, a ho'omaka lākou i ka pepehi 'ana i kēia mau kānaka 'elima. 'Aihue 'ia 'o Horace Ida e ka pū'ali koa malina a pepehi 'ia a hiki i ka pau 'ana o kona 'ike maka. 'A'ole hopu 'ia kēia mau kānaka haole i pepehi aku iā ia, no laila, nui ka hakakā i kupu mai ma waena o ka po'e Hawai'i a me ka po'e haole ma Honolulu, he paio no ka pono.

'O Joseph Kahahawai nō ho'i, 'aihue 'ia 'o ia e ka makuahine o Massie wahine, a me Albert Jones lāua 'o Edward Lord, a kī aku nei lākou i ke kāne Hawai'i hewa 'ole. I ko lākou kalaiwa 'ana i Koko Head e waiho ai i ke kino wailua o Kahahawai, hahai 'ia mai nei ko lākou ka'a ma muli o ke kalaiwa hemahema a loa'a ke kino i ka māka'i.

Kāko'o aku nei nō nā nūpepa haole i kēia hana ma o ke kapa 'ana aku he "Honor Killing!" A ho'opa'i aku nei ka 'Aha Kolokolo o Hawai'i iā lākou e noho ho'opa'ahao no umi makahiki. Akā na'e, i loa nō a lohe ka po'e haole i ka lono, hū a'ela ko lākou huhū i ua 'ōlelo ho'opa'i nei, ho'opapa lākou no ka ho'okolokolo 'ana. E 'ole ka mana'o ikaika nui o ka hui malina a me ka po'e 'Amelika, ho'ēmi 'ia ai ka umi makahiki o ka noho ho'opa'ahao, a koi 'ia he ho'okahi wale nō hola. A laila, noho wale nō lākou ma ka lumi o ka hale māka'i. 'A'ole lākou i nānā i ke ola o ke kanaka Hawai'i. Ma ka ho'olewa no

Kahahawai, hui a'ela he 2,000 kanaka Hawai'i me ke kanikau 'ana no ko kanaka haole i hana hewa loa i ka lākou keiki.

Pau paha ka ho'okae 'ili i kēia manawa? Ke ne'e mau mai nei ka po'e haole i ka 'āina nei a hana pau 'ole e like me ko lākou makemake. Ke hana 'i'o nei nō i ke kūkulu 'ana i ka hōkele Disney, ka ho'ohaumia 'ana o ka pū'ali koa 'Amelika i ka 'āina, ke komo wale 'ana i nā wahi kapu o Hawai'i, a pēlā aku. Wahi a ke kumu Keao NeSmith, ua ho'okae 'ia nō ho'i ka po'e Hawai'i i kekahi mau makahiki aku nei. I ia wā, hō'ole ka panakō o 'Amelika Saving i ka hō'ai'ē kālā o ka po'e Hawai'i. Hiki 'ole ke helu 'ia nā ho'okae 'ili 'ana a pau ma 'ane'i akā na'e, e ho'omaopopo maoli nō kākou i ua ho'okae 'ili nei i ka po'e Hawai'i a e ho'omau kākou e kū'ē pū aku no ko kākou pono a me ka pono o nā pua o kēia 'āina nei.

He aha kā nā Ha'ina?!

na Pu'uloa Teves

Aloha mai e nā kupa Hawai'i a me nā kānaka like! Ua lohe 'ia nā pilikia o ka no'eau ho'okele waiwai e kākou a pau i kēia manawa. Akā na'e, pehea 'oe? 'A'ole 'oe e hana ana? Hopohopo 'oe? A i 'ole makemake 'oe e loa'a 'ē ka ha'ina? I ke kula no'eau ho'okele waiwai mākou e a'o mai ana i nā ha'ina e wehe ai i nā pilikia. Hiki ke 'ōlelo 'ia, kaumaha nō ke a'o 'ana mai e pili ana i ka no'eau ho'okele waiwai no kēia manawa! Akā na'e, he hana pono ia, a he mea ia e ho'omaopopo ai i kēia ao. Pehea e pale ai i nā pilikia e ho'opīhoihoi nei i ka na'au o ka lehulehu? I kēia māhele e hō'ike 'ia ai kēia mau mea a me nā ha'ina paha.

'Akahi, inā 'a'ole 'oukou i nānā iho i ka nūhou he 'ewalu makahiki aku nei, i ke kaua pono 'ole o 'Amelika i kekahi 'āina mamao. 'O ia ho'okahi mea nui o ka iho 'ana o ka waiwai. 'Alua, no ka hā'awi kālā 'ole i iho ai ka no'eau ho'okele waiwai. Nui nā mea i kupu a'e ai kēia pilikia, akā na'e, 'o kēia mau mea nā mea ki'eki'e.

Ma muli o ka nui o ke kālā e uku ai no ke kaula 'ana iā Iraka, 'a'ole hiki i ke aupuni ke ho'oponopono akamai i nā pilikia nei. No laila, ua ulu a'e no ke kaumaha a me ka nuha. I ka pi'i 'ana o Obama 'o ia ka pelekikena, ho'opau 'o ia i ke kaula a me ka uku 'ana. Ua uku kākou he \$300 piliona i kēia me kēia makahiki (he awelika kēia) no ke kaula. Nunui ke kālā e uku 'ole ai ma hope o ka manawa kaula 'ole, a hiki iā kākou ke mālama i ke kālā.

A 'o ia! Hiki iā kākou ke mana'o i kēia manawa 'ano e pili ana i nā mea e pale aku ai i nā pilikia! Loa'a ka GDP (Gross Domestic Product) o ka no'eau ho'okele waiwai i ka hui 'ana o 'ehā mea, 'o ia ho'i: ke kū'ai 'ana mai (Consumption), ka ho'opukapuka kālā (Investment), ka ho'olilo kālā o ke aupuni (Government Spending), a me ka Net Exports. Eia nō nā mea e kūkulu i ka no'eau ho'okele waiwai, a me ka nui o ke kālā o 'Amelika. 'O ka ho'olilo kālā no ka mea e pakele ai kākou i kēia au nele, 'o ia ka mea nui! E hā'awi ana 'o Obama iā kākou i kekahi pū'olo kumu ho'olalale (Stimulus Package). I loko o laila ke kālā a me nā papahana e kōkua mai iā kākou a e ho'opi'i i ka ho'olilo kālā o ke aupuni. Inā pi'i ka ho'olilo kālā o ke aupuni, hiki paha ke loa'a iā kākou ke kālā 'Amelika e pi'i ai ka waiwai. 'O ia ka mea nunui e ho'oikaika hou i ka no'eau ho'okele waiwai.

Ua ho'olilo kālā 'o Bush me ka pakela wale ma nā makahiki i hala a'e nei, akā na'e, 'o ka hana me ka nele o ke akamai, 'o ia ka mea pono 'ole loa. Inā like kēia mea me ke Au Nele Nui (mai ka makahiki 1929 a i nā makahiki 1940), he mea maika'i anei ia ha'ina? 'O ke kū'ai 'ana ka ha'ina nui o kēia pilikia? Hiki iā kākou ke hana mau 'ole, akā he pilikia kēia i hiki 'ole ai ke alo a'e? Pēlā ko'u mana'o, a me ko kekahi mau kōkua no'eau ho'okele waiwai. A i ko'u mana'olana, hiki i kēia mea ke holo me ka maika'i! Akā na'e, inā 'a'ole e pau koke kēia au nele, he aha ka hopena? 'O ia ke kumu hana no kēia mo'olelo a'e, "Pehea e pau ai ka pilikia?"

Naue Kino Nui

na Sanoi Peahu

I kēia wā, nunui nā 'oihana e hiki 'ole ke holomua ma muli o kēia au nele. I ka wā ma mua, eia kekahi mana'o ma'amau: 'a'ole no ka waiwai mai ka hau'oli. Akā na'e, ho'ololi 'ia nō kēia mana'o ma muli o ka pōpilikia. 'O ke kālā kā kākou mea e hō'ikaika ai i mea e ola mau ai. Minamina kākou i ka 'ōlelo 'ana e 'o ka waiwai ka pono e hau'oli ai kanaka. Inā loa'a ke kālā, loa'a ka hale, loa'a ka mea 'ai, loa'a ka lōle, a 'o kēia nā pono o ka nohona hau'oli. Ho'omana'o kākou i ka pā'ani papa 'o LIFE? He 'oia'i'o nō ko laila. 'O ka pahuhope ka loa'a 'ana o ke kālā he nui i mea e uku ai nō nā mea pono. Inā 'a'ole lawa kau kālā, 'a'ole hiki ke holomua a eo 'oe. E piholo ana 'oe i ka pā'ani o LIFE!

He 'ōlelo no'eau pōkole kēia nona ka mana'o nui: "He li'ili'i ka 'ukulele, naue na'e kino nui." Nāu nō kēia inā he mea 'oihana 'oe, a he mea hana 'oe, a i 'ole he mana'o kou akā pauhō 'oe i ka hana a me ka holomua ma muli o ke au nele nei. Mai mana'o iho 'oe me ke 'ano pauhō a mā'ule'ule! E ho'ā'o nō! E ho'okō i ka 'i'ini o kou pu'uwai. Eia he mo'olelo kumu alaka'i no 'oukou.

He mo'olelo ia no Kuluwaili'imokihana Harumi (Rodrigues) Furuta. 'O Li'i kona inoa kapakapa. He hale pa'i ko ua wahine 'eleu nei ma 920 i ke alanui 'o Kilani ma Wahiawa. 'O Island Athletes ka inoa o ka 'oihana. Ua ho'omaka o Li'i i kana 'oihana pa'i i ke kauwela o 2005 ma waho o kona home ma Mililani. I Pepeluali 2007, pōmaika'i 'ia 'o ia i ka loa'a 'ana mai o kahi ke'ena li'ili'i ma Wahiawa. I ka manawa i loa'a ai ke ke'ena iā ia, hui akula kona kaikaina, 'o Kamaile, e kōkua iā ia i ka hana ke'ena. Ua hana ho'okahi 'o Li'i a i ia manawa. I kēia manawa, aia mau nō ke pa'i 'ana i loko o kona wahi ho'okū ka'a ma kona hale, a hana 'o Kamaile ma Wahiawa. 'O lāua wale nō nā mea e ho'oholo i ka 'oihana!

Wahi a Li'i, hō'ike 'ia ma ka inoa 'oihana, 'o Island Athletes ho'i, ka mana'o nui a me kona

pahuhopu. Nui kona aloha no nā 'ano 'ālapa like 'ole no nā kūlana makahiki a pau. I kona mana'ō, he lāhui kūikawā nā 'ālapa. He mea ma'amau ke 'ano o lākou no ka mea hō'ike lākou i ka paulele, ka 'i'ini, ka hō'ihī, a me ka ha'aheo. Wahi āna, e kōkua aku ana kāna 'oihana i nā hui 'ālapa, nā hui hana, a me nā kānaka e ho'opuka i kā lākou 'ōlelo pono'ī. Aia he 'i'ini i loko o Li'i e kōkua aku i kēia mau lāhui. 'Elua ona pahuhopu nui. 'O ka mua, e kāko'ō aku a e kōkua i nā 'ālapa, nā moho o Hawai'i i ka ho'okūkū 'ana apuni ka honua. 'O ka lua, e pa'i i nā 'ōlelo e ho'ouna i ke aloha mai Hawai'i aku.

Ma muli o kona hana miki a hana 'eleu 'ana, e holomua ana nō 'o ia. Ua pono kana 'oihana. Mai kana manawa i ho'omaka ai 'a'ole 'o ia i ho'okū i ka holomua 'ana i ka hana miki. Holomua kūpa'a 'o ia mai ia wā i ho'omaka ai a i ka wā nei me ka 'eleu. Aia kekahi mau ālai i ke ala akā na'e 'a'ole ia he kumu e lilo ai i ka pilikia. E wehe i nā pilikia a holomua nō 'o ia. I kēia manawa, he mana'ō kona e ho'onui i kona 'oihana. E 'imi ana 'o ia i kekahi ke'ena nui i kēia makahiki nei. Pōmaika'i 'ia 'o ia i ka hana miki. Nui nā kānaka e kū'ai mau i kana e pa'i ai. I nā makahiki a pau, kāpili 'ia nā pilikana o Li'i lāua 'o kona mau hoa. Ma muli o kana hana 'oi loa. Hoihoi no kēlā me kēia makahiki nona.

"He li'ili'i ka 'ukulele, naue na'e kino nui." 'O Li'i ka 'ukulele li'ili'i akā ho'onaue 'ia na'e ka lehulehu e ia. Nui kona 'i'ini e holomua no laila, e holomua ana nō 'o ia. E ka mea heluhelu, mai no'ono'ō 'a'ole hiki ke kō kau pahuhopu. E ho'olana i ka mana'ō, a holo aku i ke ala kūpono a ho'okō 'ia kou makemake. 'O Island Athletes kekahi 'oihana e holomua ana i kēia wā i loko nō o ka pōpilikia o ke ao nei. Malia paha, 'ano pa'akikī ka ho'omaka 'ana akā me ka hiu 'ana, hiki ke hana 'ia nā mea like 'ole.

'Auhea 'oukou e nā 'ālapa, nā 'ano hui like 'ole, a me nā mea ha'aheo e makemake e hō'ike i kou akamai, 'i'ini, a hō'ihī, a me ko 'oukou ha'aheo. Nō 'oukou nō ua mea nei, 'o Island Athletes. Pa'i 'ia nā 'ano mea like 'ole e Island Athletes. Eia nā mea i pa'i 'ia: nā ki'i like 'ole, nā hō'ailona a me nā kīlepalepa, nā pepili like 'ole, nā makeneki no kou ka'a, nā kope waiho'olu'u a me nā kope ele'ele, a me nā kaleka 'oihana.

Kōkua aku, kōkua mai, a holomua kākou a pau i kēia wā nele.

He Wahi Mihi

na Kaiuokalani Damas

'Ano'ai e ka mea heluhelu. Ua laha a'e ka holoholo 'ōlelo a pilikia ihola. 'O ka'u mihi a'ela nō ia.

'Auhea 'oukou: e ke keiki o Nanakuli a me kona hoa manu, e ka mea e holo i nā wai 'ehā i ka 'āina 'a'ala o Puna, e ka manu leo nahe, ke hoa o O'ahu, e 'olu'olu mai, e maliu mai ko mau pepeiao i nei leo.

Ua pā maila ka makani hau none, ua iho loa mai ka ua kiconi 'ili. Hiolo ihola ka wekiu lani a pohā i kahi pōhaku. Ua nākolo ka lani, naue ka honua, nalunalu a uliuli ke kai. Pouli a'ela ka lani a pau ka honua i ka pō.

'O nā Hawai'i, he mau kānaka piha me ke aloha. Pēlā pū me ka nui o ka po'e o ka Pākīpika, he mau kānaka 'olu'olu, he ha'aha'a, a nui ke aloha. 'Ike 'ia i ke 'ano o nā Hawai'i ma mua; kipa mai kekahi malihini kama'āina 'ole, eia kā, ua kono 'ia e komo i ka hale a pā'ina a mā'ona ka 'ōpū. He aloha maoli no ia. Ua 'ano 'oko'a ke 'ano o kanaka i kēia mau lā, akā, ua piha mau me ke aloha. Ka'ana aku i ka 'ike i nā kānaka he nui. 'A'ole nui ka nānā 'ana i ke 'ano o ke kanaka e ka'ana ai, he 'olu'olu wale nō ia hana.

Eia na'e, ua pilikia a'e kekahi mau kānaka o ke au nei; he ho'okano paha, he lili paha, he 'ino wale paha ko loko. Na ia kanaka e holoholo ana me ka waha a laha kana 'ōlelo apuni ke ao. 'O ka huhū ihola nō ia o ha'i. 'Ōlelo pinepine nā kūpuna, "I ka 'ōlelo nō ke ola, i ka 'ōlelo nō ka make." He mea laha kēia i nā Hawai'i o ke au kahiko. Na ka Mō'ī wahine i 'ōlelo mai i kona po'e Hawai'i, "Mai nānā 'ino'ino nā hewa o kanaka." Ua 'ike 'ia, he mau kānaka wale nō kākou, hewa ka hana i kekahi manawa, akā, 'a'ole ka hewa o ka mea nui.

Ua holoholo aku nei waha 'ā laha. 'O ka pilikia nō ka hopena. 'Eha akula kekahi mau na'au i ua 'ōlelo lā. 'O nā mea i 'eha, he mau 'olu'olu nō.

E ke keiki o Nanakuli, auhea ‘oe? Ua pilikia e nei na‘au i ka‘u ‘ōlelo ma mua loa. Mana‘o ihola, ‘a‘ole au he mea e ‘olu‘olu ai ‘oe. ‘O ia paha ke kumu a ka holoholona o kā ia nei ‘ōlelo. Eia kā, ua ‘ike ‘ia, ‘a‘ohe ou wahi ‘ino, a he na‘au piha aloha ko‘u iā ‘oe. Ua nānā ‘ino ho‘i kēia i kahi kanaka hewa ‘ole. E huikala mai.

E ka mea e holo i nā wai i ka ‘āina ‘a‘ala o Puna, auhea ‘oe? Ua lohe ‘ē nō kou mea kākau i kou ‘ano, a he ‘o‘ole‘a ka i lohe ‘ia. Eia na‘e, no nei anei ke kuleana e hō‘ike aku ai iā ha‘i i ko ‘ano me ke kama‘āina ‘ole a kāua? Ua hō‘eha ‘ia paha ko na‘au. ‘O ka ‘ole o ka pono nō ia. Hō‘eu‘eu maoli aku nō ‘oe i ka na‘au o nā ulua o nā kai ‘ewalu i ka ha‘a. ‘O ka waiho ihola nō ia i ko lākou hilahila i ka hale a ‘a‘a mai. He mahalo iā ‘oe i kau hana nui, e ke kanaka hewa ‘ole.

E ka manu leo nahe, ke hoa o O‘ahu, auhea lā ‘oe? ‘O ‘oe nō kahi me‘e o nei na‘au. He leo nani a maika‘i nō. Ua holo ‘auwana nei mana‘o i kahi hopena maika‘i ‘ole, akā, he hopena keu paha a ka nani. Ua nui a hewahewa ka ‘i‘ini e hō‘oli aku ai i kanaka ma o ke kani ‘ana o ka leo. Ua hele a nui ke po‘o a lilo ho‘i paha i ka ho‘okano. ‘O ka hiolo ihola nō ia o nei pali iā ‘oe e ke kanaka hewa ‘ole.

He mihimihi maoli kēia iā ‘oukou; e ke keiki o Nanakuli a me ko hoa manu, e ka mea e holo i nā wai i ka ‘āina ‘a‘ala o Puna, e ka manu leo nahe, ke hoa o O‘ahu, he mau kānaka hewa ‘ole ho‘i. Ua pilikia nō paha nei na‘au i kekahi mea a holo ‘auwana ka mana‘o i ke ‘ino. Ua holoholo wale ka waha.

Ua ha‘alele iki paha kou mea kākau i ke ‘ano Hawai‘i a nānā wale nō i loko nei, ua hewa. E like me kā ka Mō‘ī wahine i ‘ōlelo mai nei, "Mai nānā ‘ino‘ino nā hewa o kanaka." Ua pau nei na‘au i ka mihi aku iā ‘oukou.

I Lū‘au Mūhe‘e Na‘u!

na Ipolani Jaimes

‘Auhea ‘oe e ka i‘a pipili i ka lima? ‘Auhea ‘oe e ka i‘a mana nui? ‘Auhea ‘oe e ka i‘a wale nui o ke Ko‘olau? E ala e!

Ke ‘ai ‘ia nei ka mūhe‘e kauluwela e ka po‘e like ‘ole. Ha‘i ‘ia ka mo‘olelo o ka he‘e kupaianaha ma ‘ō a ma ‘ane‘i e ka po‘e like ‘ole o ka ‘ike. ‘O Scylla ka inoa o ka pilikua nui (he pilikua nui nona ka lima o ka he‘e) i ka mo‘olelo Helene, ‘o Kraken ka inoa o ka he‘e nui o ka mo‘olelo Norse, ‘o Ika Musume ka inoa o ke kaikamahine (he kaikamahine lauoho mūhe‘e) o ka mo‘olelo Kepanī, a me ka mūhe‘e nui po‘ipū ana o ka mo‘olelo o Kāpena Nimo. Nui nā mo‘olelo o nā ‘ike like ‘ole e ha‘i mai ana i ka po‘ipū o nā mūhe‘e nunui i nā moku. Akā na‘e, ma Hawai‘i nei, ‘oko‘a paha nā mo‘olelo. Aia nā mo‘olelo o nā kānaka loa i ka hopu mūhe‘e ‘ana. Akamai lākou i ka hopu ‘ana i ka mūhe‘e, akā nō na‘e, kolohe a ho‘okano lākou.

I ka wā kahiko, aia he lawai‘a, ‘o Punihe‘e kona inoa. Makemake nō ‘o Punihe‘e i ka ‘ai ‘ana i ka mūhe‘e, a ma muli o ia puni, a me ka mākaukau ona i ka lawai‘a, hele a ho‘okano ‘o ia i ka hopu ‘ana i ka mūhe‘e. No kona ho‘oki‘eki‘e, ho‘opoina akula ‘o ia i ka mahalo i ke kōkua ‘ana mai o nā akua.

I kekahi lā, ma hope o ka loa‘a ‘ana mai o ka mūhe‘e iā Punihe‘e, ‘o ke ‘a‘o maila nō ia o kona hoa noho iā ia e mahalo i nā akua, akā na‘e, nānā ‘ole o Punihe‘e e mahalo i nā akua. (Aloha nō.)

Lawe akula ‘o ia i kana mau mūhe‘e i hopu ai i ka hale, ‘oki‘oki a ho‘omākaukau ‘ia a‘ela ka mūhe‘e ma nā ‘ano like ‘ole; ‘o ka pokepoke ‘oe, ‘o ka miko ‘oe, ‘o ka pulehu ‘oe, ‘o ke kaula‘i ‘oe, a pēlā aku. Ma hope o kona ho‘omākaukau

'ana i ka mūhe'e, 'o kona hele akula nō ia i kana mahina 'ai. Iā ia i hele ai a pōloli, ho'i maila 'o ia i ka hale, 'o ka 'ike akula nō ia ona i ka ho'ohui hou 'ana o ke kino o ka mūhe'e, me he lā 'a'ole i make. Hoholo akula 'o ia i ka hale o kona hoa noho me ka wikiwiki, 'o ka ha'i akula nō ia ona i ka ho'ohui hou 'ana o ka mūhe'e. Ho'i pū maila lāua i ka hale, 'o ka 'ike akula nō ia o lāua i ka mūhe'e holo'oko'a e kolo ana ma luna pono o ka hale. E nānā mai ana ka mūhe'e kupaianaha iā Punihe'e. Ua hele nō a maka'u 'o ia nei, a 'a'ole 'o ia e lawai'a hou.

Eia kekahi mo'olelo, no Paumalu. Aia he wahine lawai'a ma O'ahu nei. Akamai 'o ia i ka hopu 'ana i ka mūhe'e. Kaulana akula kona akamai i nā ali'i.

I kekahi lā, kauoha kekahi ali'i nui i ka wahine lawai'a e hopu aku i nā mūhe'e no ka 'aha'aina. 'Ae akula 'o ia i ke noi o ua ali'i nui nei. Iho akula ka wahine lawai'a i kahakai me kana kaikamahine, 'o ka 'ōlelo maila nō ia o kekahi kupa iā ia i ka lōina o ua wahi nei: e ho'ōki i ka lawai'a ke lawa kūpono ka mea i loa'a. Inā 'a'ole 'o ia e hana penei, e loa'a ana 'o ia i ka pilikia. No laila, ho'omaka akula ua wahine lawai'a nei i ka hopu 'ana i nā mūhe'e, 'a'ole i li'uli'u, hopu maila nō ia i ka mūhe'e a lawa kūpono. Akā na'e, 'a'ole 'o ia i ho'opau i ka hopu 'ana, ho'omau akula nō ho'i 'o ia i kana hana. Hā'awi akula 'o ia i kana kaikamahine i kekahi mau mūhe'e, 'o ka ho'i akula nō ia o ke kaikamahine i 'ae kai a ho'i i ka hale.

I ia wā, 'ike akula ka wahine lawai'a i kekahi mūhe'e nunui e holo ana a make'e no 'o ia i ka hopu 'ana i kēlā mūhe'e. I ia manawa nō, ua nahu 'ia a'ela kona mau wāwae e kekahi mano, kahe ke koko, a make ka wahine.

Me he mea lā, na ka he'e kupua e ho'opa'i i ka hana kolohe a kanaka. (No laila, e nā mea kolohe, e ho'olohe i kou mau mākuā o lilo auane'i 'oe i ka he'e kupaianaha.)

I ka wā kahiko, inā ma'i maila ke kanaka i ka 'ana'ana, ola akula nō ho'i o ia i ka he'e mahola e kipaku i ka ma'i. Akā, inā ho'ohālikelike 'ia 'oe me ka he'e a i 'ole ka mūhe'e, me he kolohe lā nō 'oe. 'O ka 'ōlelo no'eau: "He waha kou o

ka he'e" (ON #969), pili paha kēia 'ōlelo no'eau i nā hua'ōlelo 'elua: "waha" a me "he'e". Ho'ohui 'ia a loa'a ka mana'o, he wahahe'e 'oe. Eia kekahi 'ōlelo no'eau: "He uli na ka he'e pū loa" (ON #958). Ki'o aku ka he'e i ke kūkaeuli i pakele ai i ka 'enemi, 'o ia nō 'oe, he kolohe e pakele me ka ma'alahi.

I kēia au, ke ulu mai nei ka lāhui mūhe'e ('o Humboldt ke 'ano) ma kai o Kaleponi a me Mekiko. Ke 'ai nei kēia lāhui mūhe'e i nā i'a nui o kēlā wahi. He pilikia nō paha kēia. I ka wā o ka lawai'a 'ana o nā kānaka no ka i'a kāmano ma kai o Kaleponi, o ka hopu maila nō ia o lākou i ka mūhe'e ma kahi o ke kāmano, a 'a'ole lākou e mākaukau no ka ho'olilo 'ana i nā mākeke a i 'ole i nā hale 'āina. I ko'u wahi mana'o, he mea maika'i no paha kēia. E hopu nō kākou i ka po'e mūhe'e, 'o ka pā'ina ihola nō ia o kākou. Pau ka mūhe'e i ka ho'omākaukau 'ia i nā kaila like 'ole; 'o ka lū'au mūhe'e 'oe, 'o ka mūhe'e poke 'oe, 'o ka mūhe'e maka 'oe, 'o ka mūhe'e palai 'ia 'oe, 'o ka mūhe'e ho'omalō'o 'ia a pēlā aku. E pā'ina nō kākou. I lū'au mūhe'e na'u!

He Mo'olelo no Kanoeanu

na Jon Yasuda

Aloha mai e ka mea heluhelu, ka mea nona ho'i ka maka e ka'alo a'e nei i kēia wahi pū'olo i kau ihola ma lalo nei, he pono no au e ho'omaopopo aku iā 'oe, 'a'ole nō kēia he mo'olelo 'oia'i'o i kaulana i ka wā ma mua, he mo'olelo na'e ia i haku 'ia e ka mea kākau, me ka mana'olana e nanea ai ka mana'o i ka heluhelu aku. Eia nō ua mo'olelo lā.

Aia ma ka mokupuni ‘o O‘ahu he wahi i kapu i ka lehulehu, a no ke kapu loa o kēia wahi, ua hele kaka‘ikahi ‘ia i ka wā kahiko. Aia ma kēia ‘āina kapu he ki‘o wai, ua kapa ‘ia kēia wai ma ka inoa o Waiaukahi, a ‘o kahi ia a ke kaikamahine a ke ali‘i i ‘au‘au mau ai i kona mau lā he wahine u‘i.

I nā lā mālie a pau, e hele mau ana kēia kaikamahine a ke ali‘i, ‘o Kanoeanu kona inoa, i ka ‘au‘au i kēia ki‘o wai. ‘O ia ke kaikamahine ho‘okahi a ke ali‘i, a ma laila ‘o ia i ‘au‘au ho‘okahi ai, no ka mea, he ‘u‘uku loa ka po‘e nona ka noa o kēia wai.

I ia wā, kaulana ka u‘i o kēia wahine mai ka pali o Makapu‘u a i ka lae o Ka‘ena, akā na‘e, ‘a‘ole i ‘ae ‘ia ka ‘ike aku iā ia. No ke kapu loa o kona ‘ili, ua kapu ‘ia ho‘i o Waiaukahi, i mea e pale aku ai i ka po‘e e ake ana e kilohi i kona helehelena maika‘i a e ‘ike lihi i ka wai aniani o kēia ki‘o wai.

‘O kēia wahine ‘o Kanoeanu, he nani kona ‘ōiwi, a he pololei kona kino; ‘o kona maka ‘ane‘ane he ‘ele‘ele loa, he loloa a he ‘ehu‘ehu kona lauoho e ku‘uwelu ana ilalo a hala i ka hope. ‘A‘ohe pu‘u, ‘a‘ohe ke‘e; pali ke kua, mahina ke alo a ua piha pono i nā mea a pau e hō‘ike ana he lamalama kona ‘ili.

I kekahi lā, ua hele aku kēia i ka ‘au‘au, ‘a‘ole li‘uli‘u, nanea loa ‘o ia i ke kani honehona mai o nā manu o ka nahele a me ka wai ‘olu e milimili mai ana i kona ‘ili. Aia ma kekahi kapa o kēia ki‘o wai he ulu kukui, aia ma kekahi he alo pali. Aia ma luna o kēia pali he kula loa i hele mau ‘ia e nā pū‘ali koa, a ‘o kahi nō ia a lākou i ‘ō‘ō ihe ai. He mea ma‘amau iā ia nei ka lohe ‘ana i ka leo o nā pū‘ali koa e ‘ākoakoa mai ana ma ke kula, ‘a‘ole loa na‘e i ‘ike ‘ia ho‘okahi koa, no ka mea, aia ma ke kualono he ulu ‘ōhi‘a e pale mai ana i kona ‘ike.

I ia lā, aia nā koa ma ke kula e ‘ō‘ō ihe ana. ‘Ō‘ō loa ‘ia aku kekahi ihe, a pa‘a akula i luna loa o kekahi kumu ‘ōhi‘a e kū ala ma ke kualono ma luna loa aku o kahi a Kanoeanu e ‘au‘au ana. Pi‘i koke akula kekahi o nā koa, ‘o Kamake‘eili kona inoa, e ki‘i ai i ka ihe i pa‘a i luna o ke

kumu ‘ōhi‘a. Ki‘i ‘ia maila ka ihe a kokoke ‘o ia i ka iho ilalo, a nānā ihola ilalo o ka pali, ā, nō ka ‘ehu‘ehu hinuhinu o ko Kanoeanu lauoho, ‘ike mahu‘i akula ‘o Kamake‘eili i ko ia nei lauoho e hulali mai ana i ka pā mai a ka lā. I nāna hou aku ka hana, ‘ike akula ‘o ia i ka wai aniani o Waiaukahi; a no ke kapu loa o ia wahi, he malihini loa kona maka i kēia wai.

Iho maila o Kamake‘eili mai ke kumu ‘ōhi‘a iho a ho‘opau akula i ka ho‘oma‘ama‘a ‘ō‘ō ihe. Kau kona ‘i‘ini e ‘ike hou aku i kēia wahine, ‘a‘ole na‘e i ho‘okō ‘ia kona makemake i ia lā iho nō, no ka mea, ua welo maila ka lā. Ho‘i akula kēia i ka hale, a mana‘o ihola e hele hou aku i ka ulu ‘ōhi‘a i kekahi lā a‘e.

Ao a‘e kekahi lā, hele hou aku o Kamake‘eili i ke kula ma luna o ka pali, a pi‘i hou akula i ke kumu ‘ōhi‘a i pa‘a ai kona ihe. Nānā hou akula kēia iā lalo o ka pali, a ma laila i ‘ike hou akula i ua wahine u‘i lā e noho mai ana ma luna o kekahi pōhaku ma kekahi kapa o ke ki‘o wai. No kona hiki ‘ole ke kaomi i ka ‘i‘ini e launa pū ai me kēia wahine he alo a he alo, he ‘a‘a kona mana‘o i ka iho ilalo o ka pali.

Ho‘omaka koke aku ‘o Kamake‘eili i ka ihona ma kēia pali, me ka nānā pono ‘ana o kona maka i kahi e kau ai kona wāwae o hā‘ule auane‘i a he make nō ka hopena. Pēlā aku nō ka hana a hiki aku ‘o ia i kahi kokoke i kēia wahine, ma kekahi lae o ka pali. Aia i loko o kona pū‘olo he mau pua lehua āna i ako maila i kona pi‘i ana i ke kumu ‘ōhi‘a. I kona hiki ‘ana i luna o kēia lae, nānā akula ‘o ia ilalo. I ia manawa, aia o Kamake‘eili ‘ane‘ane ma luna pono o ke ki‘o wai o Waiaukahi. Hemo ‘ia maila kekahi pua lehua, hā‘ule ilalo, a lana ma luna o ka wai.

‘Ike akula o Kanoeanu i kēia pua lehua e lana mai ana ma mua pono o kona maka, a no‘ono‘o ihola, ua halihali‘ia mai ka pua e ka makani. I ia manawa, hea aku o Kanoeanu:

‘Auhea ‘oe e ku‘u lehua ē
a ka wai e mili nei
he nani ‘oe ke ‘ike aku
a he wehi no ku‘u poli
nānā aku au, hiki mai ‘oe
i ke ahe mai a ka makani anu

mea 'ole ia anu
e naue mai a e pili pono
malii mai ia'u nei
'o ka hea kēia a ke aloha

Ua pā mai ke kani i ka pepeiao o Kamake'eili, a ho'opuka aku 'o ia i kēia mele, a penei kana mele 'ana:

Honi au i ke 'ala a he hu'ihu'i
moani mai ana i ka makani
ke 'ala o ia pua ka'u e aloha
halihali 'ia mai i ou nei
'alawa iho nēia maka ilalo
i ke kahe a ka wai lana mālie
he kapalili mao 'ole ko loko
e ake ana e 'ike i ka wai
a he lehua nani lua 'ole ia
'a'ohē pua mili 'ole a ka wai

Pau kona hea 'ana aku, 'ō'ili maila he kahu o ke ali'i. 'Akahi nō 'o ia a lohe aku i ka leo nahenahe o Kanoeanu, a he malihini ho'i i ka leo kāne o ua 'o Kamake'eili lā. I kona 'ō'ili 'ana maila mai loko mai o ka nahele, 'alawa kona maka i luna o ka lae, a 'ike akula iā Kamake'eili, a kāhea akula, "E ke kanaka komo hewa, 'a'ohē pono o kou hiki maila. E ho'i paha 'oe i uka o make auane'i i nā koa o ke Ali'i." Pane aku 'o Kamake'eili, "E ha'i aku 'oe i ke Ali'i, 'o au kekahi kanaka 'oi kelakela o ke 'alo'alo ihe, 'a'ohē koa e ho'ohina mai."

Pau ko lāua 'ōlelo 'ana, hele akula ke kahu i mua o ke alo o ke Ali'i, a ha'i akula, "E ku'u haku e, aia he kanaka ma ka lae ma luna o ka wai 'au'au kapu, a he aloha paha 'o ia i kāu kaikamahine. 'A'ohē ona maka'u i ke kū i ka ihe." I ia manawa nō, ho'ouana akula ke Ali'i he 'ekolu kāuna koa ikaika loa i ka 'ō'ō ihe, me ka 'ōlelo pū aku iā lākou, "Na 'oukou a pau e 'ō'ō i ho'okahi ihe pākahi, inā nō e alo 'o ia ala i nā ihe a pau, a laila, nona ka 'ili o Kanoeanu."

'A'ole i 'emo, pi'i akula ia mau koa he 'umi kumamālua i uka, i kahi kokoke iā Waiukahi, a no ke kapu loa o ia wahi, 'a'ole i 'ae 'ia ka pi'i aku i ua wai 'au'au lā. Hui akula lākou me Kamake'eili ma kai aku o Waiukahi.

Ha'i aku kekahi koa iā Kamake'eili, "A i pau 'ole 'oe i kēia mau ihe he 'umi kumamālua, nou ho'okahi nō ka 'ili o Kanoeanu." Pane aku 'uā 'o Kamake'eili nei, "A'ohē ana 'oukou 'ike i ke kulu mai o kahi koko, 'a'ole ho'i e pā lihi mai he ihe i kahi hulu weuweu o ko'u nui kino."

I ia manawa, kū akula nā koa me ka ihe i pa'a i ka lima; he 'elima anana ka loa e 'ō'ō ai i ka ihe a hiki i kahi e kū mai ana o Kamake'eili. Ho'omaka akula nā koa e 'ō'ō ihe, a ho'ā'o akula o Kamake'eili e alo a'e i ka mea hiki.

Pau nā ihe i ka 'ō'ō 'ia, aia nō o Kamake'eili e kū mai ana; 'a'ohē no palapū. Ma hope o ka hala 'ana o nā ihe a pau, ua 'ae 'ia mai ka pilina o Kamake'eili a me Kanoeanu. Eia nō ke mele a Kanoeanu i hea ai:

E aloha a'e ana ho'i
i kahi wai ao Waiukahi
kahi a ka wai e 'ōlino mau ai
i ka 'āina nani i ka la'i o ia uka
ia uka uluwehi i ka ulu nahele
liko ka palai i ka ua noe anu
'au'au aku ana, malu ko kino
ia wai hu'ihu'i koni i ka 'ili
'o ka wai nō ia e kahe mau ana
kahi a kāua e pili mau ai

E Hume i ka Malo

na Kuiokalani Gaperō

Aloha mai e nā hoa makamaka mai ka lā hiki a ka lā kau, eia ke kānaena e ka mea kākau, he 'ano lahalaha kēia. Eō mai e nā kānaka e kūkulu hou i ka nohona o ko kākou mau kūpuna, e nā hoa e hula i ka hula, e oli i ke oli, e ho'omoa i ka mea 'ai, e ho'opaepae i ka lo'i, e nā hoa e ola i ka nohona Hawai'i, eō! Mahalo nō ho'i 'oukou e nā hoa e hahai i ke ala i waiho 'ia e nā kūpuna he mea ko'iko'i a he kuleana kēia no ka lāhui.

Akā he mea noi'i iki kēia. Pehea ho'i e nā kānaka e hahai 'ole i ia mau hana? Inā e kuko ana paha i ke kōkua 'ana i ka noho 'ana o ko Hawai'i, e ho'ā'o i kēia mea: "E hume i ka malo," a, i kēlā me kēia Po'akahī, e komo kākou i ka lōle Hawai'i. Ua koho 'ia ka Po'akahī, he

mea ma'alahi no ka ho'omaopopo 'ana no ka mea, e kapa 'ia paha ka lā 'o "Malo Monday." Ho'okahi lā kēia no ke komo 'ana akā, iā kākou nō a ho'okama'āina ai i ke komo 'ana i ia 'ano lole, malia, 'o komo kākou i kēlā me kēia lā.

He au hou kēia, no laila, aia he mau lole like 'ole, e la'a ka pulu, ke kilika, a me ia lole aku ia lole aku, a hiki nō iā kākou ke komo i ka lole e makemake ai. Pēlā pū nō me ka lole e humuhumu 'ia ai ka lole Hawai'i. 'O ka lole palupalu nō ho'i ka mea a'u e koho ai no ka humuhumu 'ana i ku'u malo. 'Oiai kākou e koho ana i ka lole a kākou e humuhumu ai, he 'aha ka 'oukou mea punahele no ke komo 'ana?

Hilahila paha kekahi mau kānaka, a 'o ia paha ke kumu o ka hume 'ole i ka malo. Mai hopohopo; loa'a nō ka lole wāwae! E hume i ka malo, a laila komo i ka lole wāwae, 'o ka mea ko'iko'i au e hō'ike aku nei, e komo i ka lole Hawai'i! Eia kekahi la'ana, i ke hume 'ana i ka malo a he anuanu o waho, 'a'ohē ou lukaluka? E komo pū i ka lole wāwae!

'O nā lole o kākou e komo ai i kēlā me kēia lā, he mea a nā mikionali i lawe mai ai i ka wā kahiko no ka mea, i ko lākou mana'o, he mea 'ino ke komo 'ana i ka lole Hawai'i, a 'a'ole lākou 'ae i ka hele wale o kākou i ka lole Hawai'i. Akā, maopopo nō iā kākou, hewa ko lākou mana'o. Inā e hele ka po'e Ha'amoia i 'ō i 'ane'i i ko lākou lole Ha'amoia, hiki iā kākou, i ka po'e Hawai'i, ke komo i ko kākou mau lole Hawai'i a hele e like me ko kākou makemake me ka 'ole o kēia kaumaha, 'o ka mana'o mikionali.

E na hoa e hahai i ke ala i waiho 'ia e nā hulu kupuna o kākou, he wahi mahalo no kēia iā 'oukou. Iā kākou e hula ai, komo i ka lole Hawai'i. Iā kākou e mahina 'ai ai, komo i ka lole Hawai'i. Iā kākou e lawai'a ai, komo i ka lole Hawai'i. Iā kākou ma ka hana ho'ohanohano, komo i ka lole Hawai'i. Mahalo no ke komo 'ana. Akā na'e, e nā kānaka e makemake, 'a'ole ua mau hana nei 'o ka manawa ho'okahi no ke komo 'ana. Aia nō he mau manawa kūpono no ke komo 'ana i ka malo kea a i 'ole ke kihei pono'i, akā ma waho o kēia mau manawa, e aho

kākou e lawalawa i ka lukaluka, e hume i ka malo, e kākua i ka pā'ū, e ho'okala i ka ihe.

Mahalo nō ho'i 'oukou e nā hoa makamaka heluhelu i kēia nūpepa, 'o ia ho'i o *Ka Ulu Hoi*. Na 'oukou nō e kūkulu i kēia mau mo'olelo, o ka mea kākau ka mea nāna e kākau i ko 'oukou mau mo'olelo pono'i.

Pau nā Kānaka i ka 'Aka'aka, Koe aku Ho'okahi

na Kanoe Kaopuiki

Hui, e nā manu 'ua'u e makalahia a i ke aumoe! Ua 'ike aku anei 'oukou i ka hana keaka a Dwayne Johnson, a "The Rock" nō ho'i, ma Saturday Night Live? He 'aha ko 'oukou mana'o? Ua kani anei ka 'aka'aka? Hū, kani a'ela nō ka 'aka'aka i loko o'u. 'Oiai no'ono'o au he mea 'aka'aka wale nō ia hana keaka, puiwa mai au ke lohe aku i ka namunamu a Kia'āina Lukānela Duke Aiona.

I ka puka 'ana mai o ia hana keaka ma ka hō'ike kīwī kaulana 'o SNL, ua 'ike 'ia nā kānaka o Hawai'i i ke 'ano 'oko'a loa. Ma kahi o ka hana ma'amau i hō'ike iā Hawai'i me he Palekaiko lā, hō'ike 'ia ka pilina maoli o nā kānaka Hawai'i a me nā malihini i kipa mai nā 'āina 'ē mai.

I kona hana keaka 'ana, ua ho'omeamea 'o Johnson a me Fred Armisen ma ke 'ano he 'elua mau kupa e hana nei ma kekahi hale 'āina o kekahi hōkele. Ma ia hale 'āina, auana lāua i kēlā me kēia pākaukau i ho'olauna me nā malihini. 'Oiai ke mahu'i nei nā malihini i ka

'olu'olu o lāua, kāhāhā lākou i ka Johnson lāua o Armisen ho'opuka kū 'ana e pili ana iā Hawai'i; penei ho'i, 'ōlelo kekahi wahine, "He wahi nani maoli 'o Hawai'i e noho ai," 'o ka ha'i akula nō ia o nā kānaka, "Ae, mana'ō 'oe i kona 'ano ma mua o kona po'ipū ana i nā hōkele. Eia kekahi mea 'oia'i'o: 'O ke kope kā Hawai'i kāpuka nui. 'O ke 'aha ka Hawai'i kakomo nui? Na haole momona!"

Nui nā kānaka ma Hawai'i i mahalo aku i kēia hana keaka no ka mea hō'ike 'ia kekahi 'ano 'oia'i'o o ka po'e Hawai'i, a kū'ē 'ia ka mea ma'amau a 'olohewa e ho'opili ai nā malihini na'aupō iā Hawai'i; e la'a, 'a'ohē pilikia kā nā kānaka Hawai'i no ka mea hula, hīmeni, a kui kākou i ka lei i kēlā me kēia lā. Hau'oli nō ka Hawai'i i ke kipa 'ana mai o nā malihini i ka pae 'āina o Hawai'i!

Ma ka hana keaka i ha'i 'ia ai ka mana'ō 'i'o o ka hapa nui o nā kānaka Hawai'i a 'o ia 'oia'i'o ka mea i ho'ohuhū ai i ko kākou kia'āina lukānela, iā Duke Aiona. Wahi āna, e emi ana ka ho'okele waiwai i ka 'ōlelo a Johnson. 'A'ohē he 'ike pono ma kana 'ōlelo – 'a'ole kēia he 'oia'i'o hou. Mau makahiki a'ela ka manawa i 'ike 'ia ai ka pilina ukiuki o nā kānaka maoli a me nā malihini na'aupō. Ua pāhenehene 'ia kēia pilina e nā kānaka ho'omāke'aka he nui. 'O kekahi o ia mau kānaka ho'omāke'aka 'o Rap Reiplinger ka mea kaulana i ho'ohenehene i ka ho'oukiuki 'ana o kekahi kanaka maoli a me kekahi malihini i ka hana keaka o *Room Service*.

I kekahi mau manawa, ho'ohuhū ka 'oia'i'o, akā 'a'ole hiki ke alo a'e, he 'oia'i'o nō. Ua 'ike aku ka hapa nui o nā kānaka Hawai'i i ka hana keaka ma kona 'ano maoli, he 'ōlelo pāhenehene. No laila, e ke kia'āina lukānela, mai huhū, e 'aka'aka me kākou o lilo auane'i 'oe i mea i ho'opāhenehene 'ia.

He Wahi Ki'i'oni'oni 'o *Honoka'a Boy*

na Maiko Doi

I ka lā 14 o Malaki, ua puka mai kekahi ki'i'oni'oni Kepanī, 'o ia ho'i, 'o *Honoka'a Boy*, ma nā hale ki'i'oni'oni ma Iāpana. Ua pa'i holo'oko'a ia ua ki'i'oni'oni Kepanī nei ma Honoka'a, kahi a ka po'e Kepanī i pae mai ai no ka hui mahikō i ke au iā Kalākaua. He ki'i'oni'oni 'o *Honoka'a Boy* no kekahi kāne 'ōpio i pae i Honoka'a mai Iāpana mai no ka māka'ika'i 'ana i ka makahiki 1999. I ua kāne 'ōpio nei e noho ana ma Honoka'a, ua 'ume 'ia 'o ia i ka nani o ia wahi a me ka pu'uwai pumehana o ka po'e o laila i piha palena 'ole me ke aloha. He mo'olelo kēia no loko mai o ka puke i kākou 'ia e Leo Yoshida a he mo'olelo 'oia'i'o ho'i ia e pili ana i kona launa 'ana me ko Honoka'a a me kona hana 'ana ma Honoka'a People's Theater ma ke 'ano he limahana.

'Oiai 'o Leo ma Honoka'a, ua launa 'o ia me kekahi luahine Kepanī, me Beatrice Okamoto. Ua hele a pili loa lāua me he mea lā he 'ohana lāua. I kēlā me kēia lā, ua kuke 'o Beatrice i ka 'āina ahiahi na Leo, a walea i ke kama'ilio e pili ana iā Iāpana, Hawai'i a me nā mea ma'amau o ke ola. Iā lāua i ke kūkahekahe 'ana, ua a'o mai 'o Leo i ka 'ike o ka po'e Kepanī e noho ana ma Honoka'a a me ko lākou aloha pumehana.

Ma hope o ka ho'i 'ana aku o Leo i Iāpana, ua kākou 'o ia i kekahi puke e pili ana i kona noho 'ana ma Honoka'a me ka 'ike i loa'a iā ia ma o ka launa pū 'ana me ka po'e o laila. Ua ulu ka

‘i‘ini o kekahi hui ki‘i‘oni‘oni Kepanī, ‘o Nippon Cinema, e hana i ki‘i‘oni‘oni no kēia mo‘olelo kamahoi a Leo Yoshida. Me ke kōkua o ko Honoka‘a, ua ho‘okō ‘ia kēia ‘i‘ini ma o ke ki‘i‘oni‘oni kamaha‘o ‘o *Honoka‘a Boy*.

I loa nō a puka mai ke ki‘i‘oni‘oni ‘o *Honoka‘a Boy*, hele akula ka po‘e Kepanī he nui e nānā i ia ki‘i‘oni‘oni kamaha‘o. ‘O ka mea i ho‘opakela i ka nani o kēia ki‘i‘oni‘oni, ‘o ia nō ka pu‘uwai hāmama o ko Honoka‘a i ka malihini ‘ōpio, iā Leo. Na ka luahine Kepanī, na Beatrice i pāheahea iā Leo. He mea‘ai a he hale ko Leo i kona kipa ‘ana i ka ‘āina malihini ona. Eia ho‘i, ua ha‘i mo‘olelo ko Honoka‘a iā Leo e pili ana i ko lākou ola ma Honoka‘a i kēlā me kēia lā. I ka nānā ‘ana aku i kēia pilina ma waena o Leo a me ko Honoka‘a, ‘upu a‘ela ka mana‘o o ka po‘e Kepanī e a‘o mai e pili ana i ka po‘e Kepanī i pae mai i Honoka‘a no ka hana ‘ana i hui mahikō. No ka po‘e Kepanī o kēia mau lā, he mea ‘ano nui ka ho‘omaopopo ‘ana i ka mo‘omeheu o ka po‘e mahikō no lāpana mai no ka mea he ‘ohana lākou. ‘A‘ole i maopopo ka hali‘a o ua mau po‘e mahikō nei a me ka lākou hana ‘o‘ole‘a ma Honoka‘a i ka hapanui o ka po‘e Kepanī o ke au nei. ‘O *Honoka‘a Boy* kekahi kumu e kupu mai ai ka hoihoi o ka po‘e Kepanī o ke au nei i ka noi‘i ‘ana i ko lākou ‘ohana i hana no ka hui mahikō ma Hawai‘i nei.

Eia ka ‘ike e ho‘onui ‘ia nei ma loko o ka na‘au o ka po‘e Kepanī. Ua pae mai ka po‘e Kepanī mua i Honoka‘a i limahana no ka hui mahikō i ka makahiki 1868. Ma o ka hana ‘ana, ua a‘o mai ua mau po‘e Kepanī nei i nā ha‘awina ‘ano nui, e la‘a ke ahonui i ka hana ‘o‘ole‘a, ka hō‘ihi ‘ana i nā kūpuna, ke kāko‘o ‘ana i ka ‘ohana a me nā hoa launa kekahi i kekahi, a me ka no‘ono‘o pono ‘ana i nā hanauna hou aku. He ‘o‘ole‘a ka hana, akā hana pū a kāko‘o lākou kekahi i kekahi. I ko lākou manawa ‘īmea, kōkua aku a kōkua mai lākou me ke aloha pumehana. Eia ho‘i, ua ka‘ana aku a ka‘ana mai lākou i kā lākou mau mea‘ai. ‘Ike aku a ‘ike mai, kōkua aku a kōkua mai, pēlā no ka nohona o ka po‘e Kepanī i ke kaiaulu mahikō. Eia na‘e, poina kēia ha‘awina waiwai i ka po‘e Kepanī o kēia mau lā. He minamina maoli nō ia.

No laila, he ha‘awina ko kēia wahi ki‘i‘oni‘oni ‘o *Honoka‘a Boy* no nā mamo a ua mau po‘e mahikō nei i mea e ulu ai ko lākou hoihoi i ka noi‘i ‘ana i ka ‘ike o ko lākou mau kūpuna ma Hawai‘i nei. Pēlā no i ho‘opuka ‘ia ai ka waiwai o ke ki‘i‘oni‘oni ‘o *Honoka‘a Boy* me ka mana‘olana e ha‘i ‘ia ka mo‘olelo no Leo Yoshida ma ke ‘ano he ha‘awina e a‘o mai ai ka po‘e Kepanī i ka mo‘omeheu o ko lākou mau kūpuna ma Hawai‘i nei.

KA ULU HOI

Ka‘iuokalani Damas
 Maiko Doi
 Kuiokalani Gapero
 Naoko Hozumi
 Kalani Isaac
 Ipolani Jaimes
 Kamuela Kaapana
 Kanoe Ka‘ōpūiki
 Mataio Kua
 Sanoi Peahu
 Jannah Tafua
 Kaipo Tam
 Pu‘uloa Teves
 Nanase Uehara
 Jon Yasuda

Kahikina de Silva,
 luna alaka‘i

Kalei Kawa‘a,
 kōkua